

Manherz Károly

Megnyitó

Nagy öröm és megtiszteltetés számomra, hogy a Művelődési Minisztérium, személy szerint Glatz Ferenc nevében én köszönthetem az I. Nemzetközi Hungarológia.-Oktatási Konferencia résztvevőit. Úgy hiszem, Önök, a magyar kultúra iránt elkötelezett emberek, ha hosszabb-rövidebb ideig távol is élnek Magyarországtól, azért fokozott figyelemmel kísérik annak sorsát. Tudják, hogy jelenleg olyan, nehézségektől, konfliktusoktól sem mentes társadalmi, politikai, gazdasági változásokkal élünk együtt, amelyeket a bürokratikus, túlcentralizált társadalomépítési gyakorlat, a pártállamnak a nyolcvanas évekre kiterjedő válsága kényszerített ki. A haladó erők a többpártrendszer, a jogállamot és a vegyes tulajdonú piacgazdaságot szeretnék megvalósítani. Mindennapjainkat egyelőre ez a nagy körütekintést és önmérsékletet igénylő történelmi jelentőségű vállalkozás tölti ki, amely a kétségtelenül jelenlévő kormányzati gondok és a politikai tényezők korántsem természetes túlsúlya ellenére jótékony hatással van kulturális életünkre is.

Az alkotás, a kezdeményezés szabadsága révén gombamódra szaporodnak a különböző lapok, folyóiratok, könyvkiadók, alapítványok. A gyakran emlegetett s megszenvedett pénzszűke ellenére új intézmények, alkotó közösségek, egyesületek jönnek létre és a belső változásokkal összefüggő politikai nyitás következtében örvendetesen bővülnek nemzetközi kapcsolataink. Példaként említhetem a nyugat-európai egyetemek oktatási köve-

telményrendszerét közvetítő Erasmus-programban való részvétel, az amerikai Békehadtest, s az Európai Közösség nyelvtanárainak foglalkoztatását a kötelező orosz nyelvtanítás megszüntetésével keletkezett nyelvtanárhiány enyhítése érdekében, az NSZK-nak azt a hathatós támogatását, amelynek segítségével szeptembertől 20 NSZK-beli német nyelvtanár kezdi meg nyelvoktató munkáját magyarországi általános és középiskolákban.

Ez a pezszés a hungarológia területét sem hagyta érintetlenül, az utóbbi hónapokban került sor az ungvári és a groningeni hungarológiai központok megnyitására, vagy a Magyarok Világszövetsége által szervezett, alig két hete befejeződött konferenciára, s a reprezentatív hungarológiai rendezvények sorozata a következő hónapokban is folytatódik. Szeptemberben például a Hamburgban lévő hungarológiai központ Tudományos Tanácsának tagjait látjuk vendégül az ELTE-n. Az érdeklődés középpontjában álló politikai és szakmai változások nem csökkentik, nem csökkenthetik a mostani konferencia jelentőségét.

Jól felfogott nemzeti érdekünk, hogy megbecsüljük azokat az embereket és szakmai összejöveleteiket, akik a nemzeti nyelv, a nemzeti kultúra terjesztését végzik, segítve ezzel az identitástudat erősítését, a magyarsághoz való közeledést, az ország iránti megértés lehetőségét. De jelentős ez a mostani tanácskozás azért is, mert egy olyan, az 1969-es I. Lektorai Konferenciától számított 20 évet zár le, amelyet a hungarológiai tevékenység újraéledése, és az érte vállalt folyamatosan növekvő állami áldozathozatal jellemzett még akkor is, ha emellett problémák sokasága maradt megoldatlanul.

Akik a hungarológia történetével foglalkoznak, jól tudják, hogy nemzeti tudományunk, a külföldi oktatások kutatása a II. világháború előtt nem kevés, ma is vállalható eredményt hozott. Ezeket az eredményeket jelzi Guzmics Izidor, Vedress István, Pálmay Ferenc munkássága, akik az 1800-as évek

elején a magyar nemzeti jelleg, a magyar sajátosságok tudományos körülhatárolására tettek kísérletet. Vagy említhetjük Gragger Róbertet, aki nemcsak az interdiszciplináris hungarológia fogalmának megalkotója, hanem olyan fontos intézmények szervezése fűződik a nevéhez, mint a Berlini Egyetem Magyar Tanszéke, a Magyar Tudományos Intézet és a Collegium Hungaricum, szintén Berlinben. De folytathatnám a sort a hungarológiára nagy hatást gyakorolt, a harmincas-negyvenes években működött intézményekkel, mint például a pécsi Erzsébet Egyetem Kisebbségi Intézetével, vagy a Budapesti Egyetem Magyarságtudományi Intézetével, s megemlíthetném a hungarológia kifejezést a közvéleményben szétáramoltató Magyar Enciklopédia c. kiadványsorozatát, amelynek egyes darabjai, például Hóman Bálint és Szekfű Gyula Magyar története vagy a Magyarság Néprajza négy kötete ma is változatlanul értéket képvisel. Ezeket a vállalkozásokat szakította félbe az ország II. világháború után bekövetkezett elzárkózása, a nemzeti hagyományokkal szembeni diszkrimináció. Több évtizednek kellett eltelnie ahhoz, hogy a hungarológia a magyar kulturális életben ismét megjelenhessen és az állam által támogatott tevékenységek közé kerülhessen.

Az említett hosszú, kényszerű felfüggesztettség az oka annak, hogy a hungarológia külföldi népszerűsítésében továbbra is egy sor, a korábbi lektori konferenciákon általában érintett, a jelenlévők által jól ismert nehézséggel kell megküzdünk. Például nem rendelkezünk a hungarológia országokra lebontott fejlesztési programjával, a külföldi egyetemek magyar oktatóit, kutatóit nem tudjuk kellőképpen ellátni tankönyvekkel és technikai eszközökkel és egyéb oktatási, kutatási segédanyaggal sem. Választékát és nyelvi összetételét tekintve sem kielégítő a hungarológiai ismereteket, a kívánatos magyarságképet színvonalasan, a külföldiek számára érthetően közvetítő könyvek, kiadványok, auditív és vizuális közvetítésű ismeretterjesztő tananyagok kínálata. Hiányoznak a külföldi szakem-

ber-utánpótláshoz szükséges hazai képzési, főleg továbbképzési formák. Nem kielégítő a külföldi hungarológiai kutató- és oktatóhelyek egymás közötti és a hazai intézményekkel való együttműködése.

A következőkben arról szeretnék röviden szólni, hogy a művelődési tárca mit tett és milyen intézkedéseket tervez a közeljövőben a felsorolt problémák megoldása érdekében. Az 1987-ben tartott VII. Lektorai Konferencia óta tovább bővült a magyar oktatóhelyek hálózata. Jelenleg a világ 29 országában 96 egyetemen működik magyar oktatóhely. Ezek döntő többsége összesen 79, európai országokban található. Az NSZK-ban 14, Olaszországban 10, Franciaországban és a Szovjetunióban 8-8 oktatóhely működik. A Magyarországról kiküldött lektorok és vendégtanárok száma jelenleg 49. Az oktatóhelyek és az általunk kiküldött oktatók számát a jövőben is növelni szeretnénk, és mindenféle segítséget megadunk azokhoz a kísérletekhez, amelyek a lektorátusnál intenzívebb nyelvoktatás meghonosítására irányulnak. Tisztában vagyunk azzal, hogy lektorainkra és vendégtanárainkra, akiknek kiválasztása és foglalkoztatása 1987 óta pályázat és szigorú szakmai követelmények alapján történik, az oktatóhelyek többségében bonyolult és igen felelősségteljes munka hárul, ezért erkölcsi és anyagi megbecsülésüket a jövőben is biztosítani akarjuk. Jelenleg a tárca megközelítően évi 10 millió forintot fordít bérkiegészítésükre. Minél előbb el kell érni az említett összeg további kiegészítését, hiszen csak így tudjuk értékét őrizni az inflációtól, s a bértámogatások rendszerét az újonnan létesítendő oktatóhelyekre is kiterjeszteni. A bérkiegészítések kifizetésével az 1989 második felétől önállóvá vált Magyar Lektorai Központ foglalkozik. Ezzel a megoldással sikerült a lektori és vendégtanári kiküldetések teljes ügyintézését az arra hivatott szakintézmény kezébe adni. Ugyancsak számottevő az a támogatás, amelyet a tárca és intézményei az oktatóhelyek folyóiratokkal és szakkönyvekkel való ellátásához nyújtanak. A

hungarológiai alapkönyvtár kiépítését ill. a folyamatos szakmai tájékozódást szolgáló könyv és folyóirat küldeményekre a Magyar Lektori Központ évi 41 millió forintot, az OSZK pedig az igényektől függően évi 2-300 ezer forintot használ fel. Tudjuk, hogy ez az összeg a magas könyvárak és a magas postai költségek miatt korántsem kielégítő, emelésére azonban az OSZK-ban már most is lehetőség van és reméljük, a Magyar Lektori Központ célkeretei is bővülnek a jövőben.

Lényegesen összetettebb feladat a lektorok, vendégtanárok továbbképzése és az oktatóhelyek tankönyvekkel, jegyzetekkel, audio- és vizuális közvetítésű ismeretterjesztő- és tananyagokkal, tankönyvekkel való ellátása, hiszen ezeket a segédleteket előbb kutatási eredmények felhasználásával el kell készíteni, le kell gyártani és meg kell oldani folyamatos terjesztésüket, ami összességében véve nemcsak jelentős szellemi energiát, hanem számottevő anyagi támogatást igényel. A Magyar Lektori Központ szűkre méretezett anyagi lehetőségei ellenére az A Hungarológia Oktatása c. folyóiratával, módszertani kiadványaival, videotárával, nyári lektori konferenciáival és továbbképző tanfolyamaival már eddig is sokat tett az oktatóhelyek és oktatók komplex módszertani támogatása érdekében.

Örömmel jelentem be, hogy a Magyar Lektori Központ helyett 1989. július 1-től Nemzetközi Hungarológiai Központ elnevezéssel önálló intézményt hoztunk létre. Ezzel a lépéssel kialakulófélben vannak azok az intézményes feltételek, amelyek hosszabb távon alkalmasak lehetnek arra, hogy a Goethe és a Herder intézetekhez hasonlóan sokoldalú szakmai és módszertani támogatást, szolgáltatást nyújthassunk a külföldi magyar oktatóhelyeknek. Az új intézet mintegy 16 millió forintos költségvetéssel és 12 munkatárssal kezdi meg korábbinál differenciáltabb, kiterjedtebb hazai háttértevékenységét.

A tárcsa a hungarológiai intézményekről szólva nem hagyhatja említés nélkül az 1985-ben létrehozott Magyarságku-

tató Intézetet, amelynek tevékenységével a többször emlegetett VII. Lektori Konferencia előadásai részletesen foglalkoztak. Az OSZK részét képező korábbi intézmény 1986 elejére a Magyar Lektori Központoz hasonlóan önállóvá vált és ma 5 millió forintos költségvetéssel végzi a nemzeti, nemzetiségi kérdés, a nemzeti tudat, valamint a külföldön élő magyarság társadalmi, kulturális viszonyainak interdiszciplináris kutatását. Egyben ez az intézmény irányítja a TS/4 jelzésű országos középtávú kutatási és fejlesztési terv magyarságkutatási alapprogramját is, amelyre 1986 és 1988 között 10 millió forintot, a következő három évre pedig 5 millió forint támogatást kapott. A magyarságkutatási program egyik fontos, minket érintő területét a külföldi hungarológiai oktatás kutatása jelenti. Eredetileg 5 nagy témakör feldolgozását terveztük, ebből azonban csak kettő indult meg. Giay Béla irányításával folyik a hungarológiai oktatás ma használatos tanterveinek, tankönyveinek elemzése. Az eredmények a többek által hiányolt oktatási segédanyagok kidolgozásához nyújthatnak segítséget. A másik kutatásnak, amelyet jómagam irányítottam, az a célja, hogy a hungarológiai ismeretek terjesztésében érintett országok oktatási rendszerének, kulturális hagyományainak, nemzetiségi jellemzőinek, a hungarológia jelenlegi gyakorlatának vizsgálata alapján kidolgozza a hungarológia országokra lebontott fejlesztési programját. E kutatástól, melynek alapozó tanulmányai ugyancsak elkészültek, azt várjuk, hogy hozzásegíti a tárcát a spontán döntések elkerüléséhez, és mind az oktatóhelyek hálózatának bővítését, mind az oktatás jellegét a fogadó ország ténylegesen fennálló viszonyaihoz tudjuk igazítani.

Természetesen nem mondtunk le az eddig elmaradt kutatások beindításáról sem, amelyek többek között a hungarológia szemléltetőeszköz és -anyagrendszerének, valamint egy országismereti tankönyvnek a kidolgozását segítenék.

A Magyarországgal kapcsolatos Intézet tevékenységéről és a TS/4-5 kutatási eredményeiről folyamatos áttekintést nyújt a Magyarországgal kapcsolatos c. évkönyv, amelynek eddig két száma jelent meg. Önök jól tudják, hogy az eddig felsorolt intézmények mellett figyelemre méltó hungarológiai tevékenységet végez a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság, a Magyarok Világszövetsége, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, s számos egyéb intézmény. Évek óta probléma ésszerű szakmai együttműködésük, koordinációjuk hiánya, amelyre a művelődési tárca 1985-86-os hungarológiai állásfoglalásai is nyomatékosan felhívták a figyelmet.

E hiányt pótolja a művelődési miniszter szakmai tanácsadó és koordináló testületként 1988 novemberében létrejött Hungarológiai Tanács, melynek tagjai között a legfontosabb hungarológiai részdiszciplínák nemzetközi szaktekinetelyei és a hungarológiával foglalkozó intézmények vezetői kaptak helyet. A negyedévenként ülésező Hungarológiai Tanács nemcsak országon belüli tanácsadó és koordináló testület, hanem a külföldi intézményekkel, közöttük a magyar oktatóhelyekkel, hungarológiai bizottságokkal történő kapcsolatépítés, kapcsolattartás szempontjából is jelentős szerepet játszhat a jövőben, ha ezt az együttműködést az érintettek is igénylik.

A Hungarológiai Tanács Hungarológiai Hírlevél címmel negyedévenként megjelenő bulletint ad ki, 1. számát az oktatóhelyek is megkapták, ebben a legfrissebb dokumentumok, beszámolók kaptak helyet. A Köpeczi Béla akadémikus által irányított testület évi költségvetése 900 ezer forint, ez az összeg fedezi működtetését, ezenkívül a tárca külön támogatásával finanszírozza az arra érdemes szakmai programokat, mint pl. nemrégiben a VI. Anyanyelvi Konferencia megszervezéséhez adott támogatást.

Befejezésül azzal az ígérettel kívánok Önöknek hasznos, eredményes tanácskozást, hogy a Művelődési Minisztérium a hungarológiát továbbra is a nemzetközi kapcsolatok egyik legfontosabb területének tekinti és támogatásáról igyekszik mindig megfelelően gondoskodni.